

Samenvatting

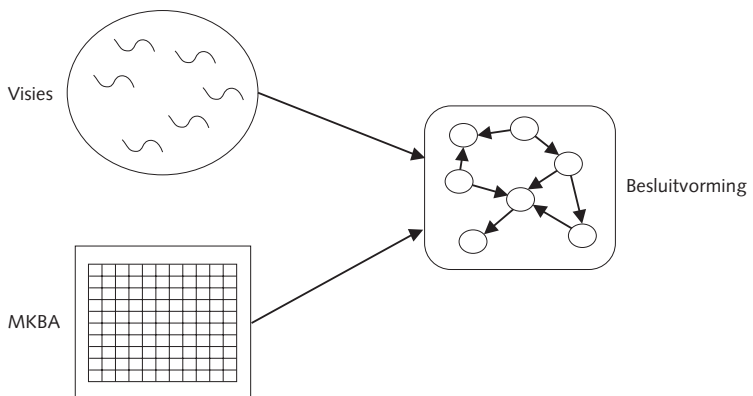
Spanning tussen 'visionairen' en 'rekenaars'

Menig politicus, belangenbehartiger of wetenschapper vindt dat maatschappelijke kosten-batenanalyses (MKBA's) te weinig oog hebben voor menselijke creativiteit en durf. Deze critici benadrukken het belang van visie. MKBA's houden in hun ogen geen rekening met de complexiteit van besluitvormingsprocessen. Bovendien zouden MKBA's belangrijke elementen als beleving en imago missen.

Voorstanders van kosten-batenanalyses, de 'rekenaars', vinden omgekeerd dat 'visionairen' te vaak wensbeelden presenteren als feiten. Ook zijn visionairen volgens hen te veel gericht op het realiseren van een bepaald project en te weinig op de problemen die deze projecten zouden moeten oplossen.

Zo gezien staan de werelden van visionairen en rekenaars dus op gespannen voet met elkaar. Wij denken echter dat het hier gaat om een schijntegenstelling. Visies en MKBA's hebben elk een eigen rol in de besluitvorming over investeringen in infrastructuur. Zolang deze rollen in balans zijn, zijn visies en MKBA's niet tegenstrijdig maar vullen ze elkaar aan. Figuur 1 laat dat zien.

Figuur 1
Samenhang tussen visie, MKBA en besluitvorming

'Piramides zouden niet gebouwd zijn...'

Visionairen betogen dat besluitvormingsprocessen over overheidsinvesteringen in de praktijk niet rationeel en geordend zijn. Zij vinden dat beslissingen niet uitsluitend worden genomen op basis van lijstjes met in geld uitgedrukte kosten en baten. Bij beslissingen speelt volgens hen emotie minstens zo'n belangrijke rol als kennis. Zij geven voorts aan dat grote projecten als de Afsluitdijk nooit tot stand zouden zijn gekomen als de uitkomst van de MKBA doorslaggevend zou

zijn geweest. Een ander bezwaar tegen MKBA's is dat bijvoorbeeld natuurwaarden moeilijk in geld zijn uit te drukken en daarom geen plek vinden.

'Visies zijn maar al te vaak visioenen'

Volgens de voorstanders van kosten-batenanalyses leiden visies te snel tot projecten die bovendien onvoldoende zijn onderbouwd met een probleemanalyse en alternatieve oplossingen. Ook ontbreekt vaak de onderbouwing waarom nu juist een infrastructuurproject de beste oplossing zou bieden voor de mogelijkheden en kansen van een gebied. Dit bezwaar doet zich in het bijzonder voor bij mogelijke werkgelegenheidseffecten van infrastructuurprojecten. Deze effecten worden in de praktijk nogal eens overschat.

Naar een beter besluitvormingsproces

Wij vinden dat visies en MKBA's beide nodig zijn voor een beter besluitvormingsproces. Visies op de toekomstige ontwikkeling van Nederland genereren ideeën over mogelijke projecten. De MKBA helpt vervolgens om die projecten te kunnen beoordelen aan de hand van maatschappelijke kosten en baten. De politiek heeft – uiteraard – het laatste woord. In verschillende fasen van de beleids- en besluitvorming kan de MKBA projecten of projectvarianten effectiever en efficiënter maken. Dit kan onder meer door MKBA-kennis al dan niet in afgeslankte vorm veel vroeger in te zetten om kansrijke ideeën van luchtflitsers te scheiden. Evenzeer is een meer flexibele omgang met projecten nodig, bijvoorbeeld door een gefaseerde of modulaire opbouw. Dit komt ook de beheersing van risico's ten goede.

Aanvullend hierop doen we nog twee voorstellen voor verbetering van de besluitvorming. Het eerste voorstel heeft betrekking op de rol van de beleidsambtenaar die pendelt tussen de wereld van de kennis en de wereld van de politiek. Wij vinden dat deze ambtenaar meer bij het onderzoeksproces zou moeten worden betrokken. Ten tweede vinden wij het belangrijk om projecten ook achteraf te evalueren. De inmiddels opgedane empirische kennis kan dan gebruikt worden om de schattingen te verbeteren die nu eenmaal aan ex ante onderzoeken als een MKBA zijn verbonden.